

Schmelowszky Ágoston (1969) filozófus, pszichológus, a Szent János Kórház és Rendelőintézet Pszichiátriai Osztályán dolgozik. Kutatási területe a vallástörténeti jelenségek és a vallásfilozófiai problémák pszichológiai vonatkozásainak vizsgálata.

Legutóbbi írása az *Ókorban: Az orvosi szemlélet megjelenése a késő antik keresztény lelkiiségben* (2005/1–2).

Az istenség grandiózus teste

A test archetípus zsidó és keresztény változata a késő antikvitásban

Schmelowszky Ágoston

A TEST MINT ARCHETÍPUS

A szövegmagyarázat mind a zsidóság, mind a kereszténység kialakulásában és formálódásában elsőrangú szerepet töltött be, ezért semmiképp sem jelent stílusterést, ha a cím magyarázatával kezdem.

„A test archetípus” szavak hallatán azt gondolhatnánk, hogy jungiánus ihletettségű gondolatmenet következik, melyben kulturális jelenségek mint a kollektív tudattalan megnyilvánulásai kerülnek megvilágításra az analitikus pszichológia fogalmai segítségével. Aki azonban erre számít, az csalódní fog. Az *archetípus* fogalmát inkább etimológiai értelemben használom, azaz olyan ősképet értek rajta, mely a legkülönbözőbb kultúrákban – egymástól függetlenül is – megjelenik, és különböző módokon kerül kidolgozásra a közösség aktuális szükségletei szerint. Nem foglalnék tehát állást abban a kérdésben, hogy vajon az archetípus a kollektív tudattalan terméke-e – ha egyáltalán létezik ilyen entitás –, azt viszont hangsúlyozni szeretném, hogy az archetípusnak nevezhető jelenségek lélektani igények mentén jelennek meg és formálódnak ki. Ennek megfelelően a test archetípus kifejezéssel azokat a – különböző korszakokban és kultúrákban felbukkanó – megfogalmazásokat jelölöm, amelyek egy adott közösséget (legyen az vallási, etnikai, politikai vagy egyéb) az emberi test képében jelenítenek meg.

Feltételezzük, hogy az identitásszükséglet az a lélektani igény, mellyel a test archetípus létrejötté a leginkább magyarázható. Ennek illusztrálására egy kis kitérőt kell tennünk a pszichiátriai klinikum felé. A francia etnopszichiátria jeles képviselője, Tobie Nathan – aki mellesleg a magyar származású George Devereux-nek volt tanítványa – klinikai munkája során felfigyelt arra, hogy a különböző zárt kulturális közösségekből származó pácienseknél milyen döntő mértékben pathogén tényező a kulturális közeg megszűnése; továbbá, hogy milyen gyógyító ereje van annak, ha a pszichoterápia ennek a kulturális buroknak a helyreállítását célozza. A francia pszichoanalitikus Didier Anzieu „én-bőr” elméletére támaszkodva fogalmazza meg tézisé, mely szerint az emberi individuum egyszerre biológiai és kulturális produktum, és amilyen mértékben elementáris az individuum számára a fizikai test integritása, éppoly elementáris annak a „kulturális testnek” az integritása, melynek az individuum része. Hogy milyen erejű szükségletéről van szó, azt mi is átélhetjük, valahányszor krízishelyzetbe kerülve újra kell definiálnunk identitásunk határait. Ekkor könnyen érezhetjük annak szükségességét, hogy valami egységet teremtsünk önmagunkban, adott esetben kényszeresen is, a másikat, a másságot elutasítva. Kétségtelen: minél nagyobb a szükség, annál határozottabb az egységre való törekvés.

Azok számára, akikkel Tobie Nathan pszichoterapeutaként dolgozik, a „kulturális test” még sokkal konkrétabban élő, mint a mi számunkra, és – ennek megfelelően – sérülése valóban pathogén tényező lehet. Márpedig ha ez így van, ha egy szimbolikus entitás – a „kulturális test” – ilyen erővel képes hatni az egyénre, akkor a fentebb használt értelemben valóban archetípus: alapvető és általános lélektani szükségletet kifejező őské.

Választott korszakunkban – a késő antikvitásban – a test archetípus több változatát is megtaláljuk. Ezek közül az „istenység grandiózus teste” az éppen újraformálódó zsidó és a születő keresztény közösség számára nagy jelentőséggel bíró kép volt. A motívum elemzése tehát hozzájárulhat e két közösség kialakulásának jobb megértéséhez. Az alábbiakban erre vállalkozunk.

A ZSIDÓ ÉS A KERESZTÉNY VÁLTOZAT

Az „istenség grandiózus teste” zsidó változatát a késő antikvitás vizionárius-misztikus zsidó szövegei tartalmazzák. Ezek az ún. *Trónszekér-szövegek*, összefoglalóan pedig a *csarnokok irodalmaként* szokás emlegetni őket. Kiváltképp egy szöveg van, mely kifejezetten erre a témára koncentrált: *A test mértéke*.

A csarnokok irodalmában misztikus víziók leírását találjuk. A zsidó misztikus – a közösség küldötte – látomásában felmegy az egekbe, az égi csarnokokba, és ott égi lényeket – angyalokat – lát, akik egyes szövegek szerint szertartást végeznek Isten színe előtt. Folyamatosan halad fölfelé, megnevezve az angyalokat, és számszerűsítve a megtett távolságokat és a látott lények nagyságát. A látomás végén elérkezik a legfelső csarnokba, ahol megpillantja Isten trónszekerét, mely az Ezékiel próféta által szemlélt építményhez hasonló. A látomás tematikája és a szövegek elnevezése egyértelműen a Kr. u. 70-ben elpusztított jeruzsálemi Szentélyt idézi: a Szentély csarnokait, a bennük folyó áldozati szertartást és a szentély legbelső részében, a szentek szentjében található isteni trónszekeret, a Frigyládát. A szövegek nagy részében a látomás megáll ezen a ponton, vagy lakonikussá válik, és csak utalásokat tartalmaz a látomás további részére vonatkozóan. *A test mértéke* azonban éppen ott folytatja a vízió bemutatását, ahol a többi szöveg elhallgat: az istenség grandiózus testét láthatjuk itt alulról fölfelé szemlélve. A test angyalokból áll, melyek neve és az egyes testrészek pontos mértéke lejegyzésre kerül.

A szövegek keltezése problematikus, a kutatók egy része a korai (Kr. u. első századok), más részük a késői (az Iszlám megjelenése utáni) keltezés mellett foglal állást. Gondolatmenetünk szempontjából azonban a keltezés időpontja nem fontos. (Valószínű, hogy teljesen megnyugtató módon amúgy sem lehet eldönteni a kérdést, mert a fennmaradt redakciók jóval későbbiek. Az azonban határozottan a korai keltezés mellett szól, hogy egyes qumráni szövegek már használják a trónszekér motívumot). *A test mértéke* szövegre koncentrálna lényegesebb számunkra az, hogy a hagyomány által kódolt *kulturális emlékezet* Rabbi Akivának és Rabbi Jismáélnak tulajdonítja az irat keletkezését. Mindketten a levert messianisztikus Bar Kochba szabadságharc (132–135) mártírjai voltak. Mint látni fogjuk, a szövegben kidolgozott archetipikus motívum és az elbukott messianisztikus vágyak valóban szoros kapcsolatban állnak egymással.

Az „istenség grandiózus teste” keresztény változatát először a páli levelek tartalmazzák, nevezetesen a Korintusiakhoz írott első és az Efezusiakhoz írott levél. Azok az újszövetségi szövegek tehát, melyek a kánon legarchaikusabb rétegéhez tartoznak. Keletkezésük az időszámításunk szerinti első századra tehető. Mielőtt a szövegek összehasonlító vizsgálatába kezdenénk, ismerkedjünk meg velük közelebbről!

A test mértéke szövegből a következőket érdemes kiemelni (7–20. sor, 106–107. sor):

...*Rabbi Jismáél mondta: láttam / a királyok királyának Királyát, a szentet – áldott / legyen! –, és ő egy fenséges és magas trónuson ül és katonái / előtte állnak jobbjáról és baljáról... mekkora a Szent – áldott legyen! – test-mértéke?... Lábfjei / betöltik az egész világot... harmincmillió perzsa mérföld a lábfeje. / A jobbnak Párszámj, Átrákát, Sámá a neve, a balnak / pedig Águmác a neve... A korona, ami a fején van / ötszázezerszer ötszáz ezer. Izrael a neve.*

A páli levelekben felbukkanó keresztény verzió a következőképpen hangzik:

A test ugyan egy, de sok tagja van. A testnek ez a sok tagja mégis egy test. Így Krisztus is. Mi ugyanis mindnyájan egy Lélekben egy testté lettünk a keresztség által: akár zsidó, akár pogány, akár rabszolga, akár szabad. (1Kor 12,12–14).

Inkább igazságban fogunk élni és szeretetben teljesen egybe fogunk nőni a fővel: Krisztussal. Ő az, aki az egész testet egybekapcsolja és összetartja, a különböző ízek segítségével és minden tag arányos együttműködésével. Így növekszik a test és építi föl önmagát a szeretetben. (Ef 4,15–16).

A test mértéke

A British Library 10675. számú kézirata (Gaster 187. számú kézirata) az egyetlen olyan zsidó misztikus vizionárius szöveg, mely csak a test mértéke motívummal foglalkozik. Feltehetően a 10. századból való, s a jelenlegi Izrael területén vagy Egyiptomban íródott. Valószínűleg liturgiai használatra szánták, erre utal egyrészt a betűk formája (koronákkal ellátott kvadrát írás), valamint a bevezető formula (3–6. sor) is, mely az egyik közösségben elmondott tanulási penzumnak – az Atyák Tanításának – bevezető része. Továbbá azt is olvassuk (128. sor), hogy tanulási penzumként (*misna*) kell rendszeresen használni a szöveget. (Ne felejtjük: a régiek hangosan tanultak!) Érdemes felfigyelnünk a nevekre, melyek jó része nem lefordítható, értelmetlen betűhalmaznak tűnik (ennek megfelelően a fordításban alkalmazott vokalizáció bizonytalan) – bár valószínű, hogy eredetileg a legtöbbjük jelentéssel bírt, ha nem is héberül, esetleg arámiul vagy görögül. Felmerül a kérdés, mi szerepe lehet a jórészt érthetetlen nevek halmozásának egy liturgikus tanulási penzumban. Abból kiindulva, hogy *A test mértéke* valódi misztikus tapasztalat előidézésére szolgáló, vagy azt rögzítő irat, a következő antropológiai párhuzam kínálkozik: a tibeti buddhizmus vizualizációs meditációs liturgiájában a közösség monoton dallammal recitálja a szöveget, mely részletesen leírja, hogyan kell az istenséget elképzelni. Ezek után a csoport „mantrázni” kezd, ami egyes – néhol kriptikus – mondatok gyors ismételtetését jelenti. A „mantrázás” alatt képeletben megjelenítik azt az istenséget, akinek pontos formáját, elhelyezkedését és színeit korábban a szövegből megtanulták. Lehetséges, hogy *A test mértéke* is hasonló módon szolgálta egyén és közösség misztikus igényeit.

1. ISS AÉS [Isten Segítségével és Szabadításával, Az Ég Segítségével].
2. ISEB SÖV ÉFA [Isten Segítségével Elkezdjük és Befejezzük. Segítségem az Örökkévalótól Van, Ég és Föld Alkotójától].
3. Elkezdem írni a Test Mértékét. Egész Izraelnek van
4. része az eljövendő világban, amint mondatik: „És néped mind igaz lesz,
5. és a földet mindörökké bírják, plántálásom vesszőszála ők, kezeim munkája
6. dicsőségemre” (És 60,21).
7. (...)hu. Rabbi Jismáél mondta: láttam
8. a királyok királyának Királyát, a Szentet – áldott
9. legyen!, – és ő egy fenséges és magas trónuson ül és katonái
10. előtte állnak jobbjáról és baljáról. Így szólott hozzá az Arc
11. Fejedelme, kinek neve Métátron, Ruchpi, Szokonjá, Pászkon,
12. Itimon, Hágáon, Igron, Szágron, Dánigáron, Méton,
13. Mékon, Hásztász, Hászkász, Szártám, Hászkám, Chékron,
14. (...)ná, Rábá, Bántászázántáf: Rabbi Jismáél! Elmondom,
15. (m)ekkor a Szent – áldott legyen! – test-mértéke,
16. mely minden teremtmény elől rejtett. Lábfjei
17. betöltik az egész világot, amint mondatik: „Az egek
18. (n)ékem ülőszékem, és a föld lábaimnak számmolya...” (És 66,1). Talpainak magassága:
19. harmincmillió perzsa mérföld a lábfeje.
20. A jobbnak Párszámj, Átrákát, Sámá a neve, a balnak

21. pedig Águmác a neve. Lábfejétől
 22. bokájáig tízmillió ötszáz perzsa mérföld
 23. a magassága és éppígy a balnak is. Jobb bokájának
 24. (...)Cágmájá, Tászászkám a neve, a balnak
 25. pedig Ásztáamec a neve. Bokájától térdeig
 26. százkilencvenmillió öt-
 27. ezer kétszáz perzsa mérföld a magassága és éppígy
 28. a balnak is. Jobb lábszárának Kánágágo, Máhádájá,
 29. Tászászkám a neve, a balnak pedig Memgehávázijá
 30. (...) Zázijá a neve. Térdeitől combjaiig
 31. százhuszmillió perzsa mérföld
 32. és ezerkétszáz perzsa mérföld a magassága és éppígy
 33. a balnak is. Jobb térdének Szátámgágác, Jáhámjáj
 34. a neve, a balnak pedig Migehehurijá a neve. Jobb
 35. combjának Séstásztefárnészjáj a neve, a balnak pedig
 36. Tefágnicházizá a neve. Combjaitól nyakáig kétszáz
 37. (...) negyvenmillió perzsa mérföld. Oldalainak Ásztáná
 38. (...) Dádjá a neve, szívére pedig hetven név tétetett:
 39. Các, Cedek, Cáciél, Cur, Cevi, Cádik, Szááf, Száchác,
 40. (...) Ceváot, Sádáj, Elohim, Zán, Já, Já, JHVH, Cách, Dágul,
 41. Ádom, Szászász, Áá, Váea, Ájá, Áh, Háv, Já, Hu, Váchu, Cácác,
 42. (...) Jáf, Nác, Há, Cháj, Cháj, Háháviv, Árávot, Jáv, Háh, Vá, Mátám,
 43. (...) Ján, Háváv, Já, Jehá, Cháfác, Kácác, Áj, Zá, Ceá, Zá, Áea,
 44. (...) Há, Kásár, Bozách, Nitár, Já, Já, Jod, Hon, Páf, Ráu, Jájájá,
 45. (...) Jf, Váváv, Váraf, Bábáv, Bábáv, Tátát, Bepách, Pálál, Szájász, Betüi,
 46. Ádassék királysága dicsőségének neve mindörökké! ÁKDNMÓ [Ádassék Királysága Dicsőségének Neve Mindörökké!]
 47. Ádassék királysága dicsőségének neve mindörökké! Nyakának százharminc-
 48. millió nyolcszáz perzsa mérföld
 49. (a magassága. Nyakának Szángihu, Jevá, Tikác a neve. Fejének gömbje
 50. hárommilliárd harminc-
 51. (...) három és egyharmad, melyet a száj nem képes kimondani,
 52. (...) melyet a fül nem képes meghallani, Átár, Hodrija,
 53. Átászjá a neve. Szakálla tizenegyezer ötszáz
 54. perzsa mérföld, Hádárák, Számjá a neve. Az állkapcsok kinézete pedig
 55. olyan, mint a szellem formája és mint a lélek alakja. Egy lélek sem
 56. (képes megismerni. Márvány korona félelmetesen vakító fényének tündöklése
 57. a sötétségből. Felhő és füst veszi körül őt. Az Arc összes
 58. Fejedelme és a Szeráfok, mint korszó [állnak] előtte. Nincs kezünkben a mérték,
 59. csak a nevek [mértéke] lett felfedve nekünk. Az orrnak Lágávgácjá
 60. a neve, valójában Gágtáfjá a neve. Nyelve a világ egyik végétől a
 61. másikig ér, amint mondatik: „Közi igéit Jákobbal, törvényeit és végzéseit
 62. Izráellel.” (Zsolt 147,19). Ászászgichuájá a neve. Homloka szélességének

A páli és a zsidó misztikus változat az istenség grandiózus testét láttatja eltérő módokon. Összehasonlításukra a következő szempontokat javaslom: típus, felépítés, a kép fajtája, idői faktor. Elemzésünk összefoglalását az alábbi táblázat tartalmazza:

<i>Szövegek</i>	<i>A test mértéke</i>	<i>Levelek</i>
Típus	Vízió	Allegória
Felépítés	Angyalok (korona=Izrael)	Hívők
A kép fajtája	Statikus	Dinamikus
Idői faktor	Nem jelentős = a pszichés realitás örök jelene	Jelentős = a jövő felé mutat

A *test mértékéből* idézett szöveg leíró jellegű, feltehetően egy valós misztikus tapasztalat írásba foglalt változata. A páli szöveg viszont allegória, mely a misztikus tapasztalatban is megnyilvánuló képet használja fel egy sajátos céllal. A vízió értelmezésre szorul, az allegória már maga egy értelmezés. Ez persze nem jelenti azt, hogy a víziót mindenképp értelmezni kell, az allegóriát pedig nem lehet. A tudományos vizsgálat célja azonban nem a tapasztalat vagy a hit, hanem az, hogy mindkét esetben megtaláljuk a megfelelő kontextust, azaz értelmezzünk.

A misztikus, aki Izrael népének küldötte, víziójában látja az istenség grandiózus testét és a koronát, melynek neve Izrael. Izrael tehát a látott istenség testének legbecsesebb része. Ezt szemléli a misztikus. A kép jelentése: Isten és a közösség egy. A test mértéke képben a misztikus a közösség, illetve az istenség már meglévő tökéletességét szemléli. Ugyanakkor közösségnek és istenségnek nincs kapcsolata egymással. A figura hatalmas (= elpusztíthatatlan) és szép (egyek elemzők szerint a megadott Mértékek e tökéletességet szimbolizálják), de mindez független attól, hogy a hívők és küldöttük, a misztikus mit tesz, vagy hogy egyáltalán látja-e a testet vagy sem. A látomás tehát statikus. Az időnek nincs szerepe, a pszichés realitás örök jelenében tűnik elő a roppant figura.

Nem így van ez a páli levelekben bemutatott képpel. Ott a hívők dinamikus kapcsolatban vannak Krisztus testével, és az időnek döntő szerepe van. A páli allegóriában az isteni figura nem tökéletes még, hanem „növekszik a szeretetben”. Csak az idők végezetén éri el a tökéletességet – tehetjük hozzá –, akkor, amikor a közösség is kiteljesedik.

Az itt bemutatott szövegek és szempontok továbbgondolásában segítségünkre lehet a zsidó misztika két jeles kutatója, a nemrég elhunyt Charles Mopsik és a kortárs Moshe Idel által bevezetett tipológia. Mopsik az Istenhez való viszonyulás öt típusát különbözteti meg, úgy a biblikus, mint a poszt-biblikus korban. Ezek a következők: 1. *felavató* (az istenséget királlyá/atyává avatja a közösség), 2. *helyreállító* (a hibás viselkedés az istenségben is kárt tesz, amit helyre kell állítani, például ilyen a bűnt követő áldozat, szublimáltabb formában pedig a bűnbánó ima), 3. *megőrző* (az istenség stabilitását tartjuk fenn, rendszeres áldozatokkal, illetve az azokat kiváltó imákkal), 4. *növelő* (az istenség kiteljesedése a vallási rítusok által, például az áldásokban, amelyek révén az istenség ereje is növekszik), 5. *vonzó* (az istenséget magához hívja a közösség, például kultusz-helyet épít neki). Eszerint a felosztás szerint a test mértéke látomás a *felavató* típusba tartozik: a közösség küldötte látomásában Izrael Istenévé avatja a roppant figurát, és egyben a népet ezen Isten népévé teszi. Az apostol által használt allegória viszont a *növelő* típusból való. A közösség tagjainak viselkedése egymás iránt – azaz a szeretet parancsának minél teljesebb betartása – növeli az isteni teljességet.

Idel elemzését az eddigiekre alkalmazva kijelenthetjük, hogy ez a két eltérő típusú megközelítés, a *felavató* és a *növelő*, két eltérő irodalmi műfaj által képviselt látásmódban gyökerezik: a csarnokok irodalmának és a midrás látásmódjának különbségében. Mint azt említettük, *A test mértéke* a csarnokok irodal-

mának része. Az itt található istenkép statikus. A hagyományos zsidó bibliamagyarázat gyűjteményeiben, a midrásokban azonban (melyek nagy része szintén a késő antikvitásból származik) az istenség egy olyan felfogásával is találkozhatunk, mely párhuzamba állítható a páli levelekben található képpel: az igaz ember cselekedetei növelik Isten erejét. A midrások és a zsidó vallástörvények kialakulása között bensőséges a kapcsolat. Ez azért lényeges, mert rámutat arra a lehetőségre, amit a vallástörvény magában hordoz. Amíg a misztikus aktivitás – mint a test mértéke típusú látomások – és a vallástörvény egymástól független, vagy másként fogalmazva, amíg a test mértéke típusú látomások és a midrás egymástól független, addig az istenség és a közösség nincs egymással dinamikus kapcsolatban. A középkori kabbalában a helyzet megváltozik. Misztikus midrások keletkeznek, a közösség és a roppant isteni figura egymással dinamikus kapcsolatba lép. Messiási mozgalmak születésének időszaka ez.

Gondolatmenetünk oda vezet, hogy a *növelő* típusú istenkép, vagy inkább viszonyulás szükségképpen messianisztikus végkifejletet hordoz magában. Talán éppen ezért nem vált általánossá a késő antikvitás rabbinikus tekintélyei számára. Ők eleget kaptak a messianizusból (gondoljunk csak a levett zsidó szabadságharcra, a Bar Kochba felkelésre, vagy akár a kereszténység születésére). A *test mértéke* szöveg nem hordoz messianisztikus ígéretet, inkább a közösség biztonságigényét hivatott kielégíteni: Isten nagy, Isten király, a zsidó közösség pedig kedvelt és tökéletes. Ha a *kulturális emlékezet* által hagyományozott időponthoz kötjük mindezt – azaz rabbi Akiva és rabbi Jismáél személyéhez és a Bar Kochba szabadságharc leveréséhez –, akkor érthető az igény, magyarázatot kap a kép. Egy mondatban kifejezve mindezt azt mondhatjuk, hogy a test mértéke látomás közösségfenntartó funkcióval bír.

A páli szövegek ezzel szemben messianisztikusak és közösségalkotók. Az isteni test a végtelenbe növekszik, ahogy az alakuló közösség is – a szeretetben. A test archetípus páli feldolgozása rokonítható a *mitéma* fogalmával. Az antropológus Claude Lévi-Strauss nevezi így a fonéma vagy a morféma mintájára a mítoszokat alkotó legkisebb önálló szerkezeti egységeket. Meglátása szerint a mítoszoknak van belső logikája, melyet az adott mítoszt alkotó összes variáns mitémáinak elkülönítése és strukturális vizsgálata hozhat a felszínre. A páli feldolgozás tulajdonképpen mitémát hordoz, abban az értelemben, hogy a bemutatott allegória a keresztény eredetmítosz egyik egysége. Lévi-Strauss alapján a keresztény közösség arra a kérdésre keresi a választ, hogyan létezhet a római birodalom kulturális-nyelvi sokaságában az egység, az Egyház. A kereszténység válasza Krisztus személyében keresendő, hiszen az Atya személye a zsidóság által már foglalt. Így és ezért születik az istenség testének archetipikus képéből Krisztus testének allegóriája. A kereszténység válasza tehát a messianisztikus dinamika.

Az „istenség teste” archetípus zsidó és keresztény változata ráirányítja figyelmünket a formálódó két közösség eltérő önmeghatározására. A zsidó közösség már teljes, ezt a képet csak őriznie kell; a kereszténységnek pedig növekednie kell a szeretetben. Ezzel elérkeztünk ahhoz a gondolathoz, melyet legteljesebben a német-zsidó filozófus-teológus, Franz Rosenzweig (1886–1929) fogalmazott meg a két közösség egymást szükségképpen kizáró, de mégis egymásra alapvetően építő létmódjáról. Röviden: a zsidóság feladata az őrzés, a kereszténységé a terjesztés. Egyik sem ismerheti el a másikat, mert akkor szükségképpen feloldódna a másikban, ugyanakkor egyik sem lehet meg a másik nélkül, mert ha nincs, aki őrizzen, akkor nem lesz mit terjeszteni, valamint ha nincs, aki terjesszen, akkor mi végre az őrzés.

E gondolatok igazságtartalmának és aktualitásának megítélése nem lehet feladatunk. Az azonban igen, hogy rámutassunk arra, hogy a test archetípusának zsidó és keresztény változata valóban kifejezi azt a – Rosenzweig által megfogalmazott – szemléletbeli különbséget, mely a két közösséget alakulásának kezdetétől meghatározta. Igazoltnak látszik tehát ebben a specifikus esetben is az a bevezetőben megfogalmazott általános kijelentésünk, hogy a test archetípus valóban az identitás szükséglet mentén formálódik, s annak egyik kifejezési formáját jelenti.

63. Mászászgihu, Náájájá a neve. Homlokára hetvenkét betű
64. van írva: jjhv, hjh, jvh, vjh, ha, hj, hj, ha, hh, vvh, jjhv,
65. vh, vjh, hh, jh, ja, ha, jh, jhva, hv, hv, jjhv, hjh,
66. vjh, jhv, ha, ha, hjh, vjh. Jobb szemének pupillája tizen-
67. egyezer ötszáz perzsa mérföld, és éppígy a balnak. És a jobbnak
68. Orik, Át, Tiszum a neve, fejedelmének pedig Rácháviél a neve.
69. A balnak pedig Metátgáriámcijá a neve. A szikrák pedig, melyek kipattannak [onnan],
70. az összes teremtmény fényei. Jobb szemének fehérje húszezer,
71. és éppígy a bal. Jobb fogának Pádárnáfszájá a neve, a balnak pedig
72. (...)vákáctájá a neve. Jobb vállától bal válláig száz-
73. hatvan millió perzsa mérföld; és a jobb vállnak
74. Metátgájáá, Ángác a neve, a balnak pedig Tátmánágájá a neve.
75. Más neve is van: Sálmánínágájá. Jobb karjától bal
76. karjáig százhuszmillió. Karjai
77. keresztetettek. Jobb karjának Gevárházázia-techeszi a neve, a balnak pedig
78. Metátgáhágciiko a neve. Kezeinek ujjai: százmil-
79. lió perzsa mérföld minden egyes ujján, és éppígy a balnak.
80. A jobbnak Tátma, Tácmác, Gágmuá, Gágsemes, Gágsás, a balnak
81. pedig Tácmác, Tátma, Ágágmac, Ogmá, Vásosnász [a neve]. És valóban
82. így számolsz a nagy[ujjtól] előre. Tenyerei negy-
83. venezer perzsa mérföld, és éppígy a bal. A jobbnak
84. (...) Zázijá, Átgárjáj a neve, a balnak pedig Sákizázijá a neve.
85. Lábujjai százmillió perzsa mérföld.
86. Húsztízmillió perzsa mérföld minden egyes ujján, és éppígy
87. a bal. A jobbnak Ádumác, Ászumát, Dármánát, Kevát(...),
88. (...)rámon [a neve], a balnak pedig Jesniján, Bázniján, Hácemet, Áhuz, Vetáhámum.
89. [Amint] a kéznél számolsz előre. Ezért hívják nagy, hős
90. és félelmetes Istennek, amint mondatik: „...hogyan az Úr, a te Istened, ő az Isten,”
91. (és) az Urak Ura, „a hívséges Isten, a ki megtartja a szövetséget és az irgalmasságot
92. ezerízíglén azok iránt, a kik őt szeretik, és az ő parancsolatait megtartják.” (MTörv 7,9) Hanem így szolt hozzám [Métatron]:
93. Elmondom, mekkora a perzsa mérföld egység mértéke. Minden egyes perzsa mérföld
94. három mérföld, és minden egyes mérföld tízezer könyök.
95. (...) Minden könyök két arasz, az ő arasza [szerint]. Az ő arasza pedig megtölti az egész
96. világot, amint mondatik: „Ki mérte meg markával a vizeket, és ki mértéklé az egeket
97. arasszal...” (És 40,12) Rabbi Nátán, rabbi Jismáél tanítványa mondja:
98. Az orr[na]k a pontos méretét is átadta nekem, és az ajakét is, és az
99. állkapcsokét is. Az arc kinézete és az állkapcsok kinézete, mint a lélek mértéke
100. és alakja. Egy teremtmény sem képes megismerni annak ellenére, hogy átadta nekem

101. a homlok méretét. A homlok szélessége [annyi], mint a nyak magassága. És éppígy a váll, mint az orr
102. hossza. Az orr hossza, mint a kisujj hossza. Az állkapcsok magassága
103. (a) fej gömbjének fele. És éppígy minden ember mérete. Ajka mintegy hétszáz
104. (h)etvenezer perzsa mérföld. Felsőajkának Gevárhátja a neve,
105. (a)z alsónak pedig Hászárhátja a neve. Szája emésztő tűz, bármit is mond.
106. (...)szedárszá a neve. Amit pedig akar, [azt] Szellem mondja a szájában. A korona, ami a fején va(n)
107. (ö)tszázézerszer ötszázézer. Izrael a neve. A drágakőre
108. (p)edig, mely szarvai között van, az van vésvé: Izrael az én népem! Izrael az én népem!
109. „(Az) én szerelmesem feje és piros... Az ő feje, mint a választott drága megtisztított arany; fodor haja... Az ő szemei
110. mint a vízfolyás mellett való galambok... Az ő orczája hasonlatos a drága fűveknek táblájához...” (Én 5,10–13) és így tovább. Hús-
111. millió perzsa mérföld. És mindenki, aki nem ezzel a bibliai verssel fejezi be,
112. nos, az hibázik: „... a melyek illatos plántákat nevelnek; az ő ajkai liliomok,
113. melyekről csepegő mirha foly. Az ő kezei aranyhengerek... Az ő lábszárai márvány-
114. oszlopok... Az ő inye édességek, és ő mindenestől fogva kívánatos! Ez az én szerelmesem, és ez az én barátom...” (Én 5,13–16).
115. Ánátjájá, Techon, Jechon, jó, tiszta, Jod, Jod, Jod, Já, Já, Já, Chászín,
116. (J)á, JHVH, Já, Já helyén, „Szent, szent, szent a seregeknek Ura,
117. teljes mind a széles föld az ő dicsőségével!” (És 6,3). Szemöldökei szemei magasságának méretében [vannak]. Jobb
118. szemének Hádárzulad a neve, a balnak pedig Efdá, Cecihu
119. a neve. Fülei magassága, mint homloka magassága. A jobbnak Áctáhijá
120. a neve, a balnak pedig Metucácijá a neve. Az egész mértéke pedig:
121. összesen százmilliárd perzsa mérföld a magasság, és tíz-
122. milliárd perzsa mérföld a szélessége. Rabbi Jismáél mondta: Mikor előadtam
123. ezt a dolgot rabbi Akivának, azt mondta nekem: Mindenki, aki
124. ismeri Alkotója testének mértékét és a Szent – áldott
125. legyen! – kiválóságát, mely minden teremtmény elől rejtve van, biztosítva van számára,
126. hogy az eljövendő világnak részese [lesz], és hosszú életű lesz ezen a
127. földön. Rabbi Jismáél mondta: Én és Akiva kezeskedünk
128. ebben a dologban, csak tanulja ezt, mint egy tanulási penzumot
129. minden áldott nap. Áldassék az Örökkévaló mindörökké, Ámen és Ámen! Teljes [a szöveg].

FELHASZNÁLT IRODALOM

Az itt olvasható szöveg írott változata annak az előadásnak, mely 2005. április 26-án hangzott el a Békés Gellért Ökumenikus Intézet és a Goldziher Intézet közös szervezésében rendezett, „Megtört közösség? Fejezetek a kereszténység és a zsidóság kapcsolatának történetéből a kezdetektől a középkorig” című konferencián.

A *test mértéke* szöveg fordítását a következő kiadás alapján végeztem: Martin Samuel Cohen (ed.), *The Shi'our Qomah: Texts and Recensions*, Tübingen, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1985, 192–195. Figyelembe vettem az angol fordítást is: Pieter W. van der Horst, „The Measurement of the Body: A Chapter in the History of Ancient Jewish Mysticism”: Dirk van der Plas (szerk.), *Effigies Dei: Essays on the History of Religions*, Leiden – New York – Koppenhága – Köln, E. J. Brill, 1987, 56–63. Az ószövetségi idézeteket a Károli-fordítás alapján közlöm. A páli leveleket a következő kiadásból idézem: *Újszövetségi Szentírás*, ford. P. Békés Gellért és P. Dalos Patrik, Róma, 1985.

A szöveg, illetve a cikk tágabb összefüggéseire lásd a következő köteteket:

Anzieu, Didier, *Le Moi-peau*, Párizs, 1995. Az eredetileg 1974-ben megfogalmazott, nagy hatású „én-bőr” elmélet könyvvé terebélyesedett változata. A pszichoanalízis szűk szakmai berkein messze túlmutató munka fontos tanulságokkal szolgálhat mindazok számára, akik a kultúra eredetének lélektani aspektusai iránt érdeklődnek.

Assmann, Jan, *Religion und kulturelles Gedächtnis*, München, 2000. A tíz tanulmányból álló kötet bevezeti, majd különböző vallás- és kultúrtörténeti példák segítségével világítja meg a *kulturális emlékezet* fogalmát.

Idel, Moshe, *Kabbalah: New Perspectives*, New Haven – London, 1988. A kabbala és a kutatástörténet különböző aspektusait bemutató alapmű.

Metzger, Bruce M., *The Canon of the New Testament: Its Origin, Development, and Significance*, Oxford, 1987. Jó támpontokat nyújtó kézikönyv az egyes újszövetségi iratok kronológiáját és a kánon kialakulását illetően.

Mopsik, Charles, *Les grands textes de la cabale: Les rites qui font Dieu*, Verdier, 1993. A mű a középkori zsidó kabbala teurgikus aspektusát vizsgálja, azaz – a szerző előszavából idézve – „a zsidó vallás egy sajátos elemét: azt a hitet, mely szerint az emberi tettek képesek hatást gyakorolni Istenre.”

Nathan, Tobie, *L'influence qui guérit*, Párizs, 1994. A szerző esszéisztikus hangvételben megírt könyve, melyben bemutatja az etnopszichiátria módszerét, és fontos elméleti megfontolásokat is latolgat a lelki betegség eredetét és a kultúra funkcióját illetően.

Rosenzweig, Franz, *Nem hang és füst: válogatott írások*, Budapest, 1990. Kiváló bevezetést nyújt a szerző gondolataiba, Tatár György ékes magyar fordításában és szakértő utószavával.

Strauss, Lévi, „La structure des mythes”: uő, *Anthropologie structural*, Párizs, 1958, 235–266. A strukturális antropológia módszerét az Oidipusz-mítosz elemzésén keresztül bemutató írás.